

Konference: Dny zahradní a krajinářské tvorby
Pořádá: Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu
Téma: **Prostor pro lidi**
Místo konání : Luhačovice
Termín: **28 – 30. listopad 2007**

PŘÍRODA VERSUS KRAJINA, DVA DRUHY MÚZIČNOSTI



Ve všeobecném vnímání pozitivního působení přírody na život člověka, v jakémsi obecném proudění jejího „časoprostoru“, jak se všeobecně vnímá, existuje také vnímání kultury oddělované od vymezeného místa, lidí. Tím se civilizace, nejenom kultura odděluje od původně jasných smyslových vjemů lidí; od toho, jak jsme, kým jsme, kde jsme. To podle mne způsobuje kulturně společenské problémy se znejasněním existence v její celistvosti a podle toho také znejasnění lidských i přírodních, respektive humanistických i obecněji kulturních a civilizačních hranic.

Vše je závislé na přístupu, na úhlu pohledu, kterým se zde pokusím horovat pro návrat ke klasickým kódům civilizačním i přirozeně přírodním. Nejde o žádný anachronismus, o žádný návrat v čase! Jde o renesanci – znovuprobuzení a oživení kódů krásy v prostředí mnohdy pseudokulturní mozaiky dnešní společnosti se všemi paradoxy a napětím. Jde o znovuprobuzení obecně srozumitelného vnímání. Jde o východisko ze zmatené záplavy informací, jde o to umožnit a znovu alespoň někde nalézt společenskou i osobní identitu. V ní snad

nepřestaneme být schopni spojit náš život s kulturou a s kořeny. Tento postoj, na rozdíl od stále více nás zahlcující „neofilie“, nám umožní ještě vnímat přírodu s normální lidskostí a souvislými příběhy – nikoli divoké přírody ale kulturní krajiny.

Jak tedy vnímat „ryzí“- tedy divokou, ještě nekultivovanou „přírodu“ a její úlohu? Pro nás je možné ji vyjádřit (pro lepší srozumitelnost) posazením vůči kulturní „krajíně“ do určité antagonistické polohy. Základem tohoto protipostavení je „prostorové“ hledisko. Příroda je jistě charakterizovatelná jak vědecky exaktně přírodovědnými pojmenováními, tak fenomény lidsky romantickými. Jaký je ovšem v tomto zdánlivě příbuzném zásadní rozdíl?

V standardním upřednostnění myšlení v přírodním postavení oproti filosofii jde v podstatě o dvě velká témata: V prvním případě se jedná o určování nejobecnějších genů – rodů přirozeného jsoucna a jejich vlivů i rozdílů; jde tedy u živého o rozlišení stupňů života. V druhém případě jde ovšem také o rozdíl mezi živým a neživým a o otázku na celek materiální skutečnosti.

Přírodní postoj se stejně jako věda většinou hlavně táže: Jak je třeba vysvětlit jevy, aby bylo možné udělat plány, prognózy? Potud je logické a „přirozené“ soudobé zbožšťování přírody. Přírodní vědy a jejich impozantní pokrok si na rozdíl od sekularizovaného zbožštění všeho, co je přírodní, zasluhují obdiv a úctu. Jestliže však chceme určit „místo“ pro „empirické přírodní“ v celkové souvislosti lidského kulturního vyjasňování si existence, pak zde nestojí otázka samotných přírodních věd a ani samotné přírody.

K tomu je naopak nezbytná filosofie, zvláště kritická filosofie jako reflexe vůči nebezpečí naivní víry ve všemocnost a nejvyšší postavení vědy, pokroku a - samotné přírody. Vše je závislé na výchozím přístupu. Přístup určuje, zda budeme chápat svět kolem sebe určujícím způsobem jako kulturní nebo jako přírodní.

Přírodní způsob určují - skrze počitky - smysly.

Kulturní přístup určuje, zda skrze smysly objekt vnímání (*džbán jako věc, nebo váza, socha, i strom*) je pochopen ve svém původním přírodním stavu či jako „odlitek“ čili zhmotnění své nekonkrétní, nedosažitelné a přesto vyšší abstraktní objektivní pravdivosti (*ve smyslu pravdy jako „alétheia“ - neskrytosti!*)



Ve filosofickém pojetí je možné uchopit a také určit nejdůležitější rody i přirozených jsoucn. V tomto smyslu každé přirozené jsoucno, každá přírodní bytost, tedy i člověk je „těleso“ - tělo. Toto pojetí charakterizuje tzv. Strom Porfyriův (*dle Azenbacherova Úvodu do filosofie už novoplatonik Porfyrios v letech 234 - 305 nastavil systém vlastností, podle kterých můžeme jak z hlediska vědy, tak podle ní i z hlediska druhé pozice, filosofie, rozhodovat, v čem spočívá podstata vyšší kvality*), se základním problémem přístupu, kterému můžeme říkat přírodní filosofie, která však není ve středu společenského ani dnes filosofického zájmu. Problémy klasické, platónsky založené přírodní filosofie byly nahrazovány stále více tzv. přírodovědeckými obrazy světa, což jsou nejprve uměle vědecky zbytočně a pak naivisticky zlidověle až zbožštěné přírodovědecké modelové konstrukce. Ale filosofická perpedeutika neupouštějící od uvedení do klasické filosofie i podle současného filosofa Arno Azenbachera nebyly teoreticky překonány. Mimo to, že jsou stále tyto modely přehlíženy, prostě nejsou v módě, objevují se již zcela evidentně, i legitimně politicky... „tendence, které kritizují, že přírodovědecké modelové konstrukce zaujaly místo přírodního myšlení, a požadují nové chápání přírody... V tomto klimatu by studium klasické přírodní filosofie mohlo mít dobré vyhlídky. Přírodní filosofie na jedné straně vychází vstříc těmto tendencím, na druhé straně přísnost její systematiky a pojmového systému zabraňuje tomu, aby se nediferencovaný cit pro přírodu vyžil libovolně a neurčitě z břehů.“ A. Azenbacher; *Úvod do filosofie, 2.4.2. Strom Porfyriův*)

Platnost požadavku tohoto nového chápání se uplatňuje zejména v architektuře, v tomto případě architektonickém založení zahradní a zejména pro širší měřítko uplatnění – v architektuře krajinné tvorby. V tomto smyslu můžeme pokračovat Aristotelovým vysvětlením tělesa jako těla - hmotné substance vyvstalé z dialektiky aktu a potence, v případě našeho tématu ve vnějších projevech jako látky a formy.

Pokračujeme-li v této filosofující architektonické myšlenkové linii, dostáváme se již konečně i k architektonickým, čili i krajinnotvorným kategoriím:

- rozlehlost „věcí“; to jsou intenzivní (prostorové) a extenzivní (rozlehlé čili rozprostraněné) veličiny, tedy kvantitativně určená jsoucna, nejen jako Aristotelovy akcidentální kategorie, ale v normální v architektonické tvorbě - základ všem jsoucnům ostatním. Rozlehlostí těles je dána jejich společná existence s ostatními těly a tělesy, která spolu hraničí a koexistují,

- kategorie míst; to teprve ustavuje prostor, neboť nemůže být ani prvkem - má velikost, ani věcí – tělem. (...*“Co asi budeme pokládat za prostor? ...nepůsobí totiž jako látka věcí - neboť se z něho nic neskládá - ani jako tvar a pojem věcí, ani jako účel, ani neuvádí jsoucí v pohyb...”* Aristoteles, *Fyz.IV,1 209a*),

- kategorie času; oproti předešlému aspektu rozlehlosti v této kategorii jde o počet pohybu, podle Aristotela o počet ve smyslu dříve a později, to tedy znamená, že bez pohybu není čas. K materiálnímu aspektu času se přidává jako nutnost vědomí v „počítající duši“. Je tady tedy také formální aspekt; ten spočívá právě v duši a jejím „počítání“ – duše podržuje v paměti formu minulosti jako minulý průběh a očekává formu budoucnosti, co přijde, to tedy znamená, že bez subjektu není čas.

To znamená, že objektivně vzato:

...*„čas buď vůbec není nebo jen stěží a v nejasném způsobu, můžeme se asi domnívat z tohoto výkladu: jedna jeho část totiž již byla - a proto už není, druhá však teprve bude a proto ještě není. Z těchto částí se však skládá... čas...To však, co je složeno z nejsoucího, nezdá se asi, že by mohlo mít podíl na jsoucnosti..“* (Arist.Fyz.IV.217b-218a)

...*“Tak lze zcela jasně zjistit, že neexistuje ani budoucnost, ani minulost, a nemůžeme ve vlastním slova smyslu tvrdit, že existuje trojí čas - totiž minulost, přítomnost a budoucnost. Nanejvýš by se dalo říci, že existují tři časy, totiž přítomnost minulého, přítomnost přítomného a přítomnost budoucího. Tyto tři mají své bytí v duši a jinde je nevidím. Z minulého je přítomna vzpomínka, z přítomného bezprostřední vidění, z budoucího očekávání...”* (Conf.XI,20, Augustin).

Jaký smysl má takové přirozené a filosofující uchopení skutečnosti? Zásadní pro pochopení úsudku o smyslu krajinné tvorby oproti zbožštění „nechaní“ samotné přírody!

Máme-li mít z toho užitek v konkrétní situaci, jako je např. kvalitativní hodnotící úsudek a pod., musíme se obrátit k múzické schopnosti poznání přírody jako kultury - smysly.

Nabízí se tu empiricky a logicky analogie z múziky - neboli česky hudby. O hudbě lze s porozuměním šířit, že musí být múzická – od slova krásná inspirující, dokonce tělesná bytost - múza. Múza je tedy inspirující bohyně původně umění rapsodického, tedy hudebně básnického zjevení krásy. Až totiž od 17. století je múzičnost, harmonie synonymem logického, hudebně orientovaného utváření (času v místě). Ošklivost, nekrása se pak srovnává s nedostatkem múzičnosti – přirovnání tělesa, těla i věci je na místě jako ke špatně naladěnému nástroji v protivenství vůči harmonii. Ošklivé ztělesnění věci je potom zmatení člověka a uvedení do stavu, který v sobě nemá múzu vycházející z harmonického stavu. Ta s vazbou na člověka a jím chápanou a utvářenou rozprostraněnost, tedy krajinu, nikoli pouze přírodu samotnou, nastupují pokusy přenést z hudby harmonii na ostatní, zejména věcné a v čase obstojné projevy kultury – na ostatní druhy umění, zejména na sochařství (múzická tělesnost) a architekturu (múzická umístěnost, věcnost a rozprostraněnost)!

V působení múzičnosti jde tedy podobně jako v renesanci o:

zpřístupnění nejpřirozenějšího charakteru harmonického – to zn. múzického.

Tedy stejně jako nyní je vhodné nejen připomenout, ale obnovit raně barokní až renesanční umělecký postoj právě v tom, co je ještě srozumitelné pro normálního citlivého člověka, i pro obec jako kulturně uskupené společenství, pro lidi. Jde o renesanci vnímání harmonické kulturní krajiny více než o zkoumání a adoraci vlastní samotné přírody.

Jde tedy o percepci míst s jakousi nespotřebovanou svěžestí, inspirující múzičností.

Jde o něco takového, jako se dostat například přes divokou, múzicky silně inspirující hudbu Janáčka, tedy k jeho samotnému pojetí krásy a také o to jít dál ke zdrojům a předobrazům vlastní múzičnosti; k chápání smyslu tří základních, umění ustavujících múz.

Jsou to, jakkoli se to zdá umění v dnešním pojetí vzdálené, principy – múzy pro klasické umění krajinné tvorby:

Mnémé (paměť),

Melété (soustředění),

Aiolé (zpěv).

A z takového pojetí i architektury obecně, nejen, i když zejména pro nás teď krajinné tvorby, lze odvodit to, co je nanejvýš potěšující a povzbuzující – jakoby všudypřítomná existence tří krásných charitek, Grácií: Alaiá (Skvělé), Eufrosyné (Radostné) a Tháliá (Kvetoucí). Jedině tak může být i naše tvorba ve jménu tří bohyň - Grácií – když dojde zase znovu k múzickému ladění prostoru pro lidi, k harmonii a v něm ke zpřístupnění charakteru múzického.

A podle úvodu tohoto zamyšlení implicitně – je možná ještě v okolním prostředí, kde vládne většinou ošklivost, tedy proc anebo pop, a kýč pravá šance v oblasti „umělé“ krajinné tvorby s platónským i aristotelským respektem poznání přírody.



25. října 2007

Doc.Ing.arch.Petr Hruša